

**rijksuniversiteit
groningen**

faculteit gedrags- en
maatschappijwetenschappen

De ervaren invloed van het Nederlandse schooladvies op het zelfbeeld van jongvolwassenen

Student: B. Dam - van der Woude (s4501160)

Begeleider en eerste beoordelaar: N. H. Douma

Tweede beoordelaar: prof. dr. A.E.M.G. Minnaert

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Academische opleiding leraar basisonderwijs

Juni 2024

Aantal woorden: 7405

Abstract

What impact did young adults experience on their self-image following their track recommendation at the end of primary school, and what consequences have they experienced from this? Self-image can be defined as a person's perception of themselves, shaped by their experiences and environment (Green et al., 2006). A positive self-image is associated with having more feelings of happiness (Elfhah et al., 2010) and the academic self-concept is an important predictor of academic performance (Green et al., 2006). In this study, 48 young adults were interviewed about their experiences with their received track recommendation. These young adults were approached by six students from the pedagogical academy in Groningen. The thematic analysis, following the six steps according to Braun and Clarke (2006) showed that the perceived influence of the track recommendation on the self-image of young adults varied greatly between individuals. A number of respondents experienced no effects from their school advice on their self-image, while for others it had a positive influence on their self-image, and some others experienced a negative influence on their self-image. Some respondents experienced no lasting effects of their track recommendation on their self-image, while others indicated that they suffered from fear of failure or performance pressure as a result of their track recommendation. In terms of replicability, follow-up research with a randomized sample is desirable.

Introductie

Het schooladvies is regelmatig onderwerp van gesprek in Nederland. Er is al langere tijd een debat gaande in Nederland tussen onder andere onderzoekers en professionals (Dijks et al., 2020), journalisten en het publiek over welke indicator de voorkeur zou moeten hebben voor het bepalen van het schooladvies; de leerkracht of een gestandaardiseerde toets. In de media werd het schooladvies recent ook vaak negatief in beeld gebracht: zo zou het schooladvies in sommigen gevallen discriminerend zijn (Groenewoud, 2024) en werd er gepleit dat het schooladvies op de schop moet (NPO Radio 1, 2024).

Schooladvies

Het schooladvies van leerlingen in groep 8 op reguliere basisscholen wordt momenteel bepaald door twee indicatoren: de leerkracht van de groep en door een gestandaardiseerde toets in groep 8, genaamd de doorstroomtoets. De doorstroomtoets is de vervanger van de eindtoets, die tot en met het schooljaar van 2022-2023 nog werd gebruikt (Ministerie van Algemene Zaken, 2024). Zowel de doorstroomtoets als de eindtoets meten geen non-cognitieve factoren. Non-cognitieve factoren zijn echter wel van belang voor de onderwijsresultaten van een leerling (Farrington et al., 2012). De groepsleerkracht geeft in het eerste half jaar van groep 8 eerst een voorlopig schooladvies, vervolgens wordt er een gestandaardiseerde toets afgenomen, waarna de groepsleerkracht een definitief schooladvies geeft (Dijks et al., 2020). Indien een leerling op de gestandaardiseerde toets op een hoger niveau heeft gescoord dan het voorlopige schooladvies van de leerkracht, dan wordt het schooladvies bijgesteld naar het niveau dat uit de toets is gebleken, tenzij de school kan uitleggen waarom zij dit niet in het belang van de leerling vinden (Ministerie van Algemene Zaken, 2024). Bij een schooladvies wordt door de basisschool aangegeven op welk niveau de leerling minimaal geplaatst moet worden in het voortgezet onderwijs. De mogelijke adviezen

zijn als volgt: praktijkonderwijs, vmbo-bb, vmbo-kb, vmbo-gtl, havo en vwo, en de dubbele adviezen vmbo-bb/kb, vmbo-kb/gtl, vmbo-gtl/havo en havo/vwo (Douma et al., 2022).

Schooladvies en onderwijskansen

De overgang van de basisschool naar de middelbare school is zowel een mogelijkheid tot kansen, maar ook tot barrières voor de cognitieve en sociale-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Of dit een kans of een barrière is hangt af van de persoonlijke kenmerken van een leerling, maar ook van de nauwkeurigheid van hun schooladvies. Het schoolniveau waarop leerlingen worden geplaatst is namelijk een sterk bepalende factor in het opleidingsniveau dat zij uiteindelijk zullen behalen (Dijks et al., 2020; Lenhard & Schröppel, 2014).

De vervolgopleiding van een student is afhankelijk van het middelbare schoolniveau dat hij of zij heeft afgerond. Met een vmbo-diploma kunnen studenten terecht op een mbo-opleiding. Indien een student zijn of haar havodiploma heeft behaald kan hij terecht op een hbo-opleiding. Een student met een vwo-diploma kan gaan studeren aan de universiteit (Dijks et al., 2020).

Gezien het belang van het schooladvies als bepalende factor in het opleidingsniveau van een leerling is het cruciaal dat dit schooladvies zo passend en eerlijk mogelijk wordt gegeven. Dit lijkt echter niet altijd het geval te zijn; volgens Janssen et al. (2021) bestaat er kansenongelijkheid in het onderwijs. Zo worden leerlingen die vergelijkbaar presteren naar verschillende onderwijsniveaus doorverwezen. Voornamelijk leerlingen met laagopgeleide ouders krijgen minder kansen bij de overgang naar de middelbare school, doordat zij gemiddeld een lager schooladvies krijgen, zelfs wanneer zij cognitief vergelijkbaar presteren als leerlingen met middelbaar- of hoger opgeleide ouders.

Effecten op de leerling

Internaliseren van verwachtingen

Uit onderzoek blijkt dat er mogelijk sprake is van vooroordelen van leerkrachten die invloed uit kunnen oefenen op het schooladvies (Dijks et al., 2020). Leerkrachten kunnen positieve of negatieve vooroordelen over leerlingen hebben. Leerlingen waarover leerkrachten een positief vooroordeel hebben krijgen een hoger schooladvies en leerlingen met een negatief vooroordeel krijgen eerder een lager schooladvies (de Boer et al., 2010). Leerlingen waarover een leerkracht een positiever vooroordeel had, zaten in het vijfde jaar van het middelbare onderwijs gemiddeld op hogere onderwijsniveaus. Leerlingen over wie de leerkracht een negatiever vooroordeel had eindigen gemiddeld op lagere onderwijsniveaus in vergelijking met leerlingen voor wie de verwachtingen van de leerkracht in overeenstemming waren met het werkelijke niveau. Dit effect kan mogelijk verklaard worden door het principe van de ‘self-fulfilling prophecy’. Dit houdt in dat de leerling de verwachtingen internaliseert die een leerkracht over hem of haar heeft en dat de leerling hier vervolgens naar gaat handelen (de Boer et al., 2010). Hierdoor kunnen de prestaties van een leerling deels veroorzaakt worden door verwachtingen die een leerkracht eerder over hem of haar had.

Zelfbeeld

Er is reeds onderzoek gedaan naar het internaliseren van verwachtingen bij leerlingen. Hieruit bleek dat dit voor een aantal leerlingen een mogelijke verklaring was voor de academische prestaties in hun verdere schoolloopbaan (de Boer et al., 2010). Hebben leerkrachtverwachtingen en het internaliseren van die verwachtingen ook effect op het zelfbeeld van een individu?

Zelfbeeld kan worden gedefinieerd als de perceptie van een persoon over zichzelf, gevormd door zijn ervaringen en omgeving (Green et al., 2006). De termen zelfbeeld, zelfconcept, zelfwaardering en zelfperceptie betekenen globaal hetzelfde, ze verwijzen naar de manier waarop een individu naar zichzelf kijkt (Elbaum & Vaughn, 2001). Het construct zelfbeeld kan worden opgedeeld in vier categorieën: Academisch zelfbeeld, sociaal zelfbeeld, emotioneel zelfbeeld en fysiek zelfbeeld (Marsh & Shavelson, 1985). Samen vormen deze categorieën het algemene zelfbeeld van een individu. Het academisch zelfbeeld heeft betrekking op de prestaties op school en de intellectualiteit van een individu (Elbaum & Vaughn, 2001). Het sociaal zelfbeeld gaat over sociale waardering (Gentile, 2009) en heeft betrekking op relaties met bijvoorbeeld ouders en peers. Ouders kunnen een positieve invloed hebben op het zelfbeeld van hun kind, voornamelijk als hun kind van het vrouwelijke geslacht is (Gentile, 2009). Verder heeft het sociale zelfbeeld betrekking op de mate van populariteit en sociale volwassenheid van een individu. Emotioneel zelfbeeld heeft betrekking op de mate van gevoelens van angst, blijdschap, maar ook op de mate van affectiviteit en gevoel van competent zijn. Het fysieke zelfbeeld heeft betrekking op het uiterlijk en atletische prestaties (Elbaum & Vaughn, 2001). Elbaum en Vaughn (2001) hebben onderzocht of interventies het zelfbeeld van leerlingen met een leerbeperking kunnen vergroten. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat interventies gericht op het academische zelfbeeld vooral effectief waren voor basisschoolleerlingen met een leerbeperking. Terwijl interventies gericht op het sociale zelfbeeld het effectiefst waren voor leerlingen met een leerbeperking in het voortgezet onderwijs.

Verscheidene studies hebben aangetoond dat een algemeen positief zelfbeeld in verband staat met positieve gedragingen zoals de mate waarin een persoon betrokken is bij activiteiten en de kwaliteit van zelfverzorging van deze persoon (Xu et al., 2018). Personen met een positief zelfbeeld blijken langer te leven bij ziektes, hebben meer geluksgevoelens,

eten meer groente en fruit, hebben minder overgewicht en gebruiken minder verdovende middelen (Elfhah et al., 2010). Een positief zelfbeeld is dus van belang voor de mentale en fysieke gezondheid. Het blijkt daarnaast ook een rol te spelen in de academische prestaties. Uit onderzoek van Green et al. (2006) is gebleken dat academisch zelfbeeld een belangrijke voorspeller is voor academische prestaties. Een meer positief academisch zelfbeeld leidt tot hogere academische prestaties. Zelfbeeld speelt dus een belangrijke rol op zowel het persoonlijk vlak als in het onderwijs. Hierdoor is zelfbeeld een belangrijke factor in de kansen van een leerling in het onderwijs en daarmee in de maatschappij.

Uit eerder onderzoek met een kleine steekproef kwam naar voren dat verschillende leerlingen nog lange tijd last hebben gehad van hun schooladvies en dat dit hun zelfvertrouwen heeft beschadigd (Van Gestel, 2021). Dit zou erop kunnen wijzen dat er wellicht jongvolwassenen zijn voor wie het schooladvies ook impact heeft gehad op hun zelfbeeld.

Doel- en vraagstelling

Tot op heden is er nauwelijks wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de ervaren invloed van schooladvies op het zelfbeeld van jongvolwassenen tussen de 18 en 30 jaar. Deze doelgroep is interessant omdat zij nog bezig zijn met hun schoolloopbaan, of aan het begin staan van hun werkloopbaan. Hierdoor hebben zij mogelijk nog een actieve herinnering aan hun verkregen schooladvies en de impact die zij hiervan hebben ervaren.

Er bestaan reeds onderzoeken over zelfbeeld in relatie tot academische prestaties en mentale gezondheid, maar niet specifiek over de rol die schooladvies hierbij speelt. Het doel van dit onderzoek is dan ook om meer informatie te verschaffen over de ervaren invloed van het Nederlandse schooladvies op het zelfbeeld van jongvolwassenen.

De onderzoeksvraag is als volgt: Welke invloed hebben jongvolwassenen ervaren van het schooladvies op hun zelfbeeld en welke gevolgen hebben zij hiervan ervaren?

Deze vraag zal worden beantwoord met behulp van de volgende deelvragen:

1. Welke invloed hebben jongvolwassenen in groep 8 ervaren van hun schooladvies op hun zelfbeeld?
2. Welke invloed ervaren jongvolwassenen nu nog van hun schooladvies op hun zelfbeeld?
3. Welke verschillen bestaan er tussen leerlingen die een positieve of negatieve invloed van het schooladvies op hun zelfbeeld hebben ervaren?

Gezien de invloed van zelfbeeld op de mentale en fysieke gezondheid van een individu (Elfhah et al., 2010; Xu et al., 2018) en gezien het feit dat volgens Pinxten et al., (2010) academisch zelfbeeld van invloed kan zijn op de academische prestaties is dit onderzoek ook maatschappelijk relevant. Mogelijk kunnen we met de uitkomsten van dit onderzoek een eerste stap zetten in het verbeteren van de ervaringen van schooladvies, door uit te zoeken welke impact wordt ervaren van het schooladvies op het zelfbeeld.

Methode

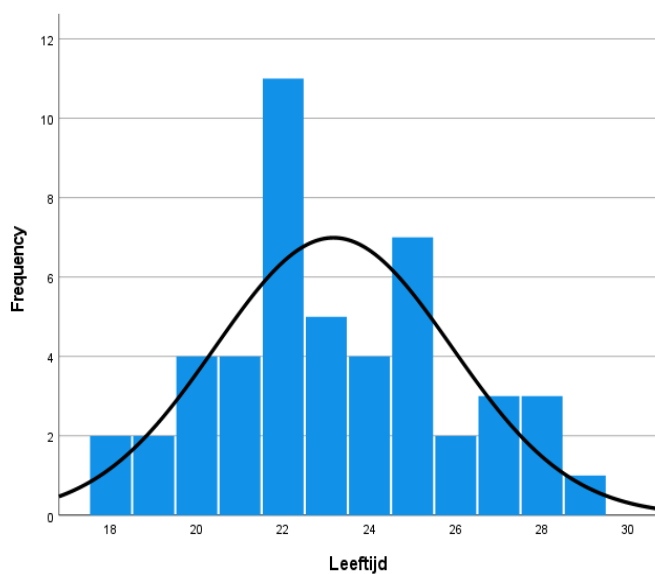
Design

Voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode, semigestructureerde interviews. Semigestructureerde interviews kunnen nuttig zijn bij het behandelen van complexe onderwerpen, omdat de interviewer doormiddel van doorvragen en spontane vragen een dieper begrip kan krijgen van het onderwerp en de interviewer kan verduidelijking vragen van de antwoorden die respondenten geven (Wilson, 2014). Er is gewerkt met een cross-sectioneel onderzoeksdesign en er is dus geen sprake van experimentele manipulatie. Dit onderzoek is uitgevoerd door zes student-onderzoekers van de opleidingen pedagogische wetenschappen en de academische opleiding leraar basisonderwijs.

Populatie en steekproef

De doelpopulatie zijn jongvolwassenen tussen de 18 en 30 jaar oud met een in Nederland verkregen schooladvies. Daarom zijn er interviews afgenomen bij 48 respondenten, dit waren jongvolwassenen tussen de 18 en 30 jaar oud, wonend in Nederland, met een in Nederland verkregen schooladvies. De respondenten hebben allen voor 2021 hun schooladvies verkregen, daardoor hebben zij geen doorstroomtoets gemaakt, maar wel een eindtoets. Zoals af te lezen in figuur 1 zijn er voornamelijk respondenten geïnterviewd van 22 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 23.7 jaar oud met een standaarddeviatie van 2.74.

De respondenten zijn verworven doormiddel van een gemakssteekproef en zijn afkomstig uit de kenniskring van de studenten die betrokken zijn bij het onderzoek, veel respondenten zijn vrienden of familie van één van de studenten. Achtergrondkenmerken van de respondenten zijn te vinden in Tabel 1.

Figuur 1*Histogram leeftijd verdeling respondenten***Tabel 1***Achtergrond kenmerken van participanten*

Variabele	n (%)
Gender	
Man	26 (54)
Vrouw	22 (46)
Advies	
Vwo	13 (27)
Havo/vwo	7 (15)
Havo	7 (15)
Vmbo/havo	5 (10)
Vmbo	16 (33)
Hoogst afgeronde opleidingsniveau ouders	
Hoogopgeleid	33 (69)
Laagopgeleid	15 (31)
Etniciteit	
Nederlands	41 (85)
Niet-Nederlands	7 (15)

In 2014 kreeg 47.6% van de leerlingen in Nederland een vmbo-advies, 5.3% kreeg een vmbo-/havoadvies, 21.9% kreeg een havoadvies, 21.9% kreeg een havo/vwo-advies en 19.2% kreeg een vwo-advies (Hartgers et al., 2021). Zoals te zien in Tabel 1, zaten er in de steekproef relatief veel respondenten met een vwo-advies en relatief weinig met een vmbo-advies.

De variabele gender is evenwichtig verdeeld in de steekproef. Dit is een goede afspiegeling van de populatie. In Nederland is ongeveer 50,25% van de bevolking een vrouw, en 49,75% is man (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022a). In de steekproef zitten relatief meer mannen, maar de verdelingen tussen man en vrouw is nog steeds relatief evenwichtig.

In de steekproef werd de respondenten gevraagd naar het opleidingsniveau van beide ouders, hierbij werd alleen het hoogste niveau genoteerd. Indien één van de ouders bijvoorbeeld een hbo-studie had afgerond en de andere ouder een mbo 1-opleiding, dan werd alleen de hbo-studie genoteerd. Door deze notatie is het lastig om te vergelijken of dit overeenkomt met de werkelijke populatie. In 2021 was 35.5% van de bevolking in Nederland hoogopgeleid (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022b). Dit wil zeggen dat zij een hbo- of universitaire diploma hebben behaald. Dit gaat echter over individuen en niet over ouderparen waardoor het lastig is om uitspraken te doen of de steekproef representatief is geweest. Er lijken overwegend veel respondenten met ten minste één hoogopgeleide ouder te zijn opgenomen in de steekproef.

De steekproef is niet een goede afspiegeling van de Nederlandse populatie met betrekking tot etniciteit. Respondenten met een zelfbenoemde niet-Nederlandse etniciteit waren in de steekproef ondervertegenwoordigd. In 2022 had namelijk bijna 29% van de 0 - tot 25-jarigen in Nederland een migratieachtergrond (NJI, 2023).

Procedure

Het onderzoek naar de ervaringen van jongvolwassenen met hun schooladvies is voor aanvang goedgekeurd door de ethische commissie van Pedagogische Wetenschappen (27 februari 2024, onderzoekscode: PED-2324-S-0050). Vervolgens zijn er respondenten geworven. De respondenten zijn geworven uit de kenniskring van de zes studenten die mee hebben gewerkt aan het onderzoek naar de ervaringen van jongvolwassenen met betrekking tot hun schooladvies. Hierbij kan worden gedacht aan vrienden, familie of collega's van de studenten. Deze zes studenten zijn bachelor studenten van de opleiding pedagogische wetenschappen en de academische opleiding leraar basisonderwijs. De respondenten hebben voorafgaand aan de interviews een informatiebrief ontvangen waarin de doelen en mogelijke gevolgen van het interview en onderzoek zijn uitgelegd. In deze brief werd ook vermeld dat de respondenten zich op elk moment zonder negatieve gevolgen konden terugtrekken uit het onderzoek. De respondenten hebben vervolgens een toestemmingsformulier ontvangen waarop zij toestemming konden geven voor het verwerken van hun gegevens en voor het maken van een audio-opname. De interviews zijn afgenomen door de zes studenten, zij hebben elk acht respondenten geïnterviewd. De interviews zijn afgenomen in de maanden maart en april van het kalenderjaar 2024. De studenten hebben in overleg met de respondenten een datum en locatie gekozen voor de afname van het interview. De onderzoekers hebben de interviews die zij zelf hebben afgenomen getranscribeerd en vervolgens gedeeld met de andere onderzoekers. De opnames en transcripten van de interviews werden opgeslagen op een beveiligde Y-schijf, waar alleen de onderzoekers toegang tot hadden.

Instrumenten

Er is gebruik gemaakt van een interviewleidraad om een semigestructureerd interview af te nemen. Deze interviewleidraad is ontwikkeld door de scriptiebegeleidster van dit onderzoek en goedgekeurd door de ethische commissie van de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. De interviewleidraad is terug te vinden in Bijlage 1. De studenten hadden tijdens de interviews de mogelijkheid om door te vragen wanneer zij dit nodig achtten. In de interviews werd de respondenten gevraagd naar hun ervaringen met hun schooladvies. Eerst werd de respondenten gevraagd hoe zij hun schooladvies toentertijd in groep acht hebben ervaren en vervolgens hij zij nu denken over hun verkregen schooladvies. De interviewleidraad bestond verder uit een combinatie van relevante onderwerpen rondom de ervaring met het schooladvies, deels gebaseerd op de deelonderwerpen van de zes studenten: opleidingsniveau van ouders, gender, etnisch culturele achtergrond, loopbaan, vmbo en zelfbeeld. Met betrekking tot zelfbeeld werd bijvoorbeeld de volgende vraag gesteld: 'Heb je het gevoel dat je schooladvies invloed heeft gehad op je zelfbeeld?'

Waarborging kwaliteit onderzoek

De betrouwbaarheid en validiteit in kwalitatief onderzoek wordt bepaald door de mate van mate van trustworthiness in een onderzoek (Lincoln & Guba, 1985). Dit kan gewaarborgd worden door te streven naar een hogere geloofwaardigheid, verifieerbaarheid, consistentie en overdraagbaarheid van het onderzoek (Lincoln & Guba, 1985). Door in dit onderzoek gebruik te maken van semigestructureerde interviews, met een interview leidraad is er gepoogd de trustworthiness te vergroten. Semigestructureerde interviews kunnen helpen bij het vergroten van de geloofwaardigheid van een onderzoek, deze stellen de onderzoeker namelijk in staat om uitgebreide informatie van de deelnemers te verzamelen door open vragen te stellen

(Smith et al., 2009). Het gebruiken van semigestructureerde interviews draagt ook bij aan het vergroten van de verifieerbaarheid van het onderzoek.

De semigestructureerde interviews zijn afgenomen door het gebruik van een interview leidraad. Hierdoor is gepoogd ondanks de verschillende onderzoekers, consistent te zijn bij het afnemen van de interviews, om op deze wijze bij te dragen aan de trustworthiness van het onderzoek. Om de consistentie en kwaliteit van de interviews te bevorderen hebben de studentonderzoekers de leidraad voor het afnemen van de interviews samen doorgenomen en daarna gepilot.

Analyse

De interviews zijn getranscribeerd, geanonimiseerd en vervolgens gecodeerd. Elke student heeft afzonderlijk de 48 interviews gecodeerd voor haar eigen relevante deelonderwerp. Voor de analyse van de interviews is gebruik gemaakt van thematische analyse volgens de methode van Braun en Clarke (2006). Hierbij is zowel gebruikt gemaakt van inductief coderen als deductief coderen aan de hand van thema's uit de literatuur. Er is hiervoor geen gebruik gemaakt van software, maar de interviews zijn gecodeerd op papier. Het analyseproces kende meerdere fasen, namelijk de zes fasen van thematische analyse van Braun en Clarke (2006). De eerste fase was het bekend raken met de inhoud van de interviews. Hiervoor zijn de interviews een aantal keer aandachtig doorgelezen. Eerst zijn alle interviews in het geheel doorgenomen, daarna per vraag. In fase 2 is er gecodeerd doormiddel van open coderen. Hierbij kan worden gedacht aan codes als 'bevestiging voor zelfbeeld' en 'Ben ik wel goed genoeg?'. Vervolgens zijn vergelijkbare codes samengevoegd en zijn sommige codes aangepast of zijn er nieuwe codes gecreëerd. Deze codes zijn ondergebracht in overkoepelende thema's in fase 3. In deze stap van de analyse is er ook gebruikt gemaakt van de Constant Comparative Method (Boeije, 2002). Dit houdt in dat de interviews van de

respondenten met elkaar zijn vergeleken om op deze wijze verbanden te ontdekken en thema's te vormen. In fase 4 is er nogmaals kritisch naar de thema's gekeken om te zien of deze thema's relevant waren voor de onderzoeksvraag en of deze de relevante data uit de interviews voldoende dekten. Uiteindelijk zijn de thema's vastgesteld nadat deze gedefinieerd zijn in fase 5. Tot slot is overgegaan naar fase 6, namelijk het beschrijven van de resultaten. Uiteindelijk zijn de gemaakte codes ondergebracht in zes thema's. De codetabel is te vinden in Bijlage 2.

Resultaten

Ervaren invloed op zelfbeeld

Respondenten werd gevraagd of zij invloed hadden ervaren naar aanleiding van het schooladvies. Het gaat hierbij om de invloed op het zelfbeeld kort na het schooladvies. Een aantal respondenten (n=11) gaf aan helemaal geen invloed te hebben ervaren op hun zelfbeeld vlak na het ontvangen van hun schooladvies. Deze respondenten hebben geen veranderingen in hun zelfbeeld ervaren naar aanleiding van het schooladvies. Op de vraag in de interviews of de jongvolwassenen dachten dat hun schooladvies invloed heeft gehad op hun zelfbeeld bleken de respondenten die geen invloed hebben ervaren kort van stof, waarbij zij simpelweg 'nee' antwoorden (Respondent 14,17, 32). Andere respondenten die evenmin invloed hadden ervaren gaven antwoorden als '*Nee, niet echt*' (respondent 29) of '*Nee, dat denk ik niet, nee.*' (respondent 6). De respondenten die geen invloed hebben ervaren van hun schooladvies op hun zelfbeeld zijn voornamelijk respondenten met een havoadvies of hoger, een enkeling had een vmbo-advies ontvangen.

De andere respondenten, die kort na het schooladvies wel invloed hebben ervaren, kunnen worden ingedeeld in drie groepen: een bevestiging van hun zelfbeeld, een positieve invloed op het zelfbeeld/meer zelfvertrouwen of een negatieve invloed resulterend in een (tijdelijk) lager zelfbeeld. De verdeling van de respondenten over deze groepen is redelijk gelijkmatig.

Het advies als een bevestiging

In een aantal interviews (n=8) gaven de respondenten aan dat het schooladvies dat zij ontvingen hun zelfbeeld bevestigde. Zij hadden al een idee van zichzelf op het gebied van hun academische prestaties en hun schooladvies sloot hierop aan. Respondenten hadden bijvoorbeeld al het beeld dat zij een havo-niveau aan zouden kunnen en meer theoretisch ingesteld waren en kregen dan vervolgens ook een havoadvies. Dit bevestigde dan hun zelfbeeld over hun eigen capaciteiten. Respondent 20 verwoorde het als volgt: *'Ik denk dat het me zelfbeeld bevestigt heeft.'* De bevestiging van het zelfbeeld door het verkregen schooladvies werd door een aantal respondent bestempeld als een positieve ervaring. Het schooladvies wat zij hadden ontvangen was in overeenstemming met het beeld wat zij van zichzelf hadden en dit gaf een aantal respondenten een gevoel van vertrouwen. Dat het ervaren van schooladvies als bevestiging als positief kan worden ervaren blijkt ook uit het volgende fragment:

Interviewer: 'Heb je het gevoel dat je schooladvies invloed heeft gehad op je zelfbeeld? Dus hoe jij over jezelf denkt?'

Respondent 21: 'Nou, niet per se. Ik denk, nou ja, misschien ook wel trouwens, want het is natuurlijk wel misschien een fijne bevestiging als je wel ziet van oh ja, je zou dit bijvoorbeeld aankunnen, weet je dan in ieder geval dat je niet in één keer een advies krijgt dat heel laag is

ofzo bijvoorbeeld. Dus dat het wel een soort bevestiging geeft. Ik weet nog wel dat ik dat wel fijn vond.'

De respondenten die aangaven dat het schooladvies hun zelfbeeld heeft bevestigd hadden bijna allen een schooladvies van havo of hoger ontvangen.

Een positieve invloed/meer zelfvertrouwen

In circa een kwart van de interviews werd benoemd dat het schooladvies een gunstige invloed heeft gehad op het zelfbeeld van de geïnterviewde jongvolwassenen. Verscheidene respondenten deelden dat het advies hen een gevoel van zelfvertrouwen gaf, zoals respondent 2 verwoordde: *'Uhm ja, dat is wel een beetje een confidence boost zeg maar. Ja, ja ja. Ik kreeg er wel zelfvertrouwen van.'* Ook respondent 26 benadrukte de positieve impact van het schooladvies op zijn zelfbeeld: *'Dus dan had ik op de basisschool waarschijnlijk wel een hoger zelfbeeld en het heeft wel de basis gelegd denk ik, van mijn kunnen en op zich vertrouwen in mezelf.'*

Meerdere respondenten deelden de ervaring dat het schooladvies hen een gevoel van zekerheid gaf over hun academische vaardigheden en dit had voor hen op dat moment een positieve invloed op hun zelfbeeld. Hoewel het advies het zelfbeeld van een aantal respondenten op korte termijn positief heeft beïnvloed, gaf hun dit niet het gevoel dat zij beter waren dan anderen. Wanneer anderen klasgenoten van de respondent een lager advies hadden gekregen, voelde de respondent zich niet beter dan deze klasgenoot en had de respondent niet het idee dat de klasgenoot met een lager advies minderwaardig zou zijn.

De respondenten die aangaven een positieve invloed te hebben ervaren zijn voornamelijk respondenten die een havoadvies of hoger hadden ontvangen. Er is hier geen overtuigend verschil gevonden voor het achtergrondkenmerk gender.

Negatieve invloed

Een aantal respondenten gaf aan dat het schooladvies een negatieve invloed heeft gehad op hun zelfbeeld (n=8). Hierbij gaat het om respondenten die aangaven dat ze het vervelend vonden dat ze een ‘laag’ schooladvies ontvingen en zij gaven aan dat zij hier tijdelijk verdrietig over waren en dat dit hun zelfbeeld tijdelijk verlaagde. Het gaat hierbij eveneens om respondenten die aangaven dat zij zich door hun verkregen schooladvies niet goed genoeg voelden en dat zij zich minder voelden dan anderen in hun omgeving door hun verkregen schooladvies. Zo blijkt uit het volgende fragment:

Interviewer: ‘Heb je ook het idee dat dat schooladvies invloed heeft gehad op de manier hoe je naar jezelf kijkt? Dus eigenlijk met je zelfbeeld?’

Respondent 38: ‘Ja, dat denk ik wel.’

Interviewer: ‘Heb je ook een idee waarom je dat denkt?’

Respondent 38: ‘Ja, ik denk omdat ik toen op zo'n jonge kwetsbare leeftijd al wel mee had gekregen van dat het een beetje een teleurstelling was dat ik naar het vmbo zou gaan. Dat dat denk ik nog wel, dat ik daar tot vandaag de dag wel snel het gevoel heb, dat ik minder ben.’

Respondenten die aangaven een negatieve invloed op hun zelfbeeld te hebben ervaren, gaven vaak aan dat zij hun verkregen schooladvies als een teleurstelling beschouwden, omdat zij zelf een hoger advies hadden verwacht of op een hoger advies hadden gehoopt. Voor een klein aantal respondenten was deze negatieve impact blijvend, maar voor het grootste deel van de respondenten die aangaven een negatieve invloed te hebben ervaren op hun zelfbeeld, was dit tijdelijk. Respondent 34 zei hier het volgende over:

‘Nou ja, wat ik zeg, toen op dat moment vond ik het niet leuk dat ik een lagere score had. Dat is misschien ook een beetje de leeftijd en dan ben je een beetje in spanning ook

wanneer je die score krijgt. Dan vallen ze uiteindelijk iets lager uit dan je misschien gedacht had. Dus op dat moment was het niet leuk, maar daar heb ik daar niet mee rondgelopen ofzo.'

Van de respondenten die aangaven een negatieve invloed van hun schooladvies op hun zelfbeeld te hebben ervaren hadden de meesten een vmbo-tl of lager ontvangen. De verdeling tussen gender en het ervaren van een negatieve invloed is evenwichtig.

Slim/dom voelen

Uit de interviews kwam naar voren dat een aantal jongvolwassenen zich door hun verkregen schooladvies slim of dom voelden, vaak in vergelijking met anderen in hun sociale omgeving. Enkele respondenten (n=4) suggereerden dat een havoadvies of hoger vaak wordt geassocieerd met 'slim' zijn. Zij gaven aan dat wanneer iemand een havoadvies krijgt deze wordt beschouwd als iemand die bij de 'slimmere' groep hoort. Respondent 1 zei hierover het volgende: *'Ja als je een havo of een vwo-advies krijgt dan was je slim. Als je dat niet kreeg, tenminste toen, ik bedoel dat is al een tijdje terug dat ik dat advies kreeg, toen was dat opzich best wel een verschil van slim versus dom.'*

Een kleine groep respondenten (n=3) gaf aan dat zij zich door hun verkregen schooladvies slim voelden. Voor sommigen was dit in vergelijking met anderen in hun omgeving. Andere respondenten voelden zich door hun eigen advies zekerder op het gebied van hun academische vaardigheden. Respondent 1 zei hierover het volgende: *'Ja ik werd er wel zelfverzekerder van, dat ik dacht van oh kijk ik ben wel nou ja slim genoeg.'*

Er was ook een klein aantal respondenten (n=4) die aangaven dat zij zich juist dom voelden door hun verkregen schooladvies. Zij voelden zich dommer ten opzichte van andere mensen en kregen ook wel eens negatieve opmerkingen over hun schoolniveau vanuit andere

mensen. Er werd de respondenten verteld dat zij een laag niveau hadden, waar zij niet veel mee zouden kunnen bereiken. Dit blijkt onder andere uit het volgende fragment:

Interviewer: 'Dat heb je net ook een beetje beantwoord, maar hoe voelde je je ten opzichte van de rest van de klas?'

Respondent 24: 'Ja, ja, dom. Ja, dat klinkt natuurlijk heel gek om te zeggen, maar je voelt je dan best wel dom, omdat het een lager opleidingsniveau is en je krijgt dan ook wel een beetje van, niet altijd van je docent, maar wel van leerlingen en ook later van andere mensen wel te horen van: 'Ja je kan daar niet zoveel mee.'''

De respondenten die aangaven dat zij zich dom voelden, hadden allen een tl/havoadvies of lager ontvangen. Het achtergrondkenmerk gender leek hier bij geen rol te spelen.

Verwachtingen/discrepantie

Een aantal respondenten (n=6) deelde dat zij voorafgaand aan het ontvangen van hun schooladvies al bepaalde verwachtingen hadden over het schooladvies dat zij dachten te ontvangen. Deze verwachtingen waren gebaseerd op het beeld wat zij over zichzelf hadden op het gebied van academische prestaties en vaardigheden. Bij een aantal respondenten was het werkelijke schooladvies dat zij ontvingen lager dan hun verwachting en dit had op korte termijn een negatieve invloed op hun zelfbeeld. Verschillende respondenten gaven aan dat zij zich teleurgesteld voelden door dat hun verkregen schooladvies lager was dan dat zij aanvankelijk hadden verwacht. Zij gaven aan zich tijdelijk verdrietig of 'sip' (respondent 3) te voelen. De meeste respondenten die een discrepantie hebben ervaren, gaven aan dat zij hier geen lange termijn gevolgen van hebben ondervonden. Dit blijkt onder andere uit het volgende fragment:

Interviewer: 'Ja, oké. Nou we hebben het er al een beetje over gehad, maar heb je het gevoel dat je schooladvies invloed heeft gehad op je zelfbeeld?'

Respondent 3: 'Toen wel, nu niet meer.'

I: 'Oké, en hoe ervaarde je dat toen?'

Respondent 3: 'Nou ik ervaarde het, ik vond het gewoon ja vervelend voor mezelf, want ik dacht dat ik het wel heel goed kon en uit zo 'n advies bleek eigenlijk niet.'

Interviewer: 'Ja en op welke manier heeft dat verder impact gehad?'

Respondent 3: 'Uhm. Ja ik was gewoon mijn zelfbeeld, ik was gewoon wel een beetje sip of zo. Ik had gewoon liever mijn doel willen halen die ik had gesteld en op dat moment was dat niet gelukt, omdat ik een ander advies kreeg dan ik had verwacht.'

Ervaren invloed van omgeving

In een aantal interviews (n=11) kwam naar voren dat de reactie van hun sociale omgeving invloed had op de ervaren invloed van schooladvies op het zelfbeeld. De manier waarop hun omgeving reageerde had invloed op het gevoel dat de respondenten hadden bij hun verkregen schooladvies. Wanneer ouders negatief reageerden en een advies als laag beschouwden, gaven respondenten aan dat zij hierdoor dachten dat hun niveau niet goed genoeg was en dit had op dat moment een negatieve impact op hun zelfbeeld.

Interviewer: 'Mooi. Hoe voel je je er eigenlijk bij? Bij dat advies en het niveau? Vond je dat passend, vond je dat eerlijk?'

Respondent 38: 'Ja, ik vond het zelf wel passend en eerlijk. Ik weet nog wel dat ik toen, omdat mijn ouders wel een beetje teleurgesteld waren, wel ging twijfelen.'

Interviewer: 'Oké.'

Respondent 38: 'Of het wel, of ik wel goed genoeg was.'

Een aantal respondenten gaven aan dat peers ook invloed hebben gehad op de ervaring van hun schooladvies. Peers zijn leeftijdsgenoten of personen die in dezelfde levensfase zitten, dit kunnen bijvoorbeeld vrienden of klasgenoten zijn. Wanneer peers een lager niveau hadden gekregen dan de respondent, had dit een meer positieve invloed op het zelfbeeld, omdat de respondenten aangaven zich dan slim te voelen. Zij voelden zich hierdoor niet beter dan andere peers, maar het gaf hun wel een gevoel van zelfvertrouwen. Wanneer peers juist een hoger advies hadden ontvangen dan de respondent, voelden een aantal respondenten zich minder slim dan anderen en dit had toen voor hen een negatieve invloed op hun zelfbeeld. Een aantal respondenten gaf aan zich hierdoor minderwaardig te voelen ten opzichte van hun omgeving.

Respondent 3: 'Maar, ja, mijn echte vriendjes, die waren allemaal havo en dan werd ik dan als kader. Ja, dan voelde je wel een beetje minderwaardig, zou ik zo zeggen.'

Respondent 38: 'Die (klasgenoten) gingen allemaal richting havo en ook vanuit mijn ouders was ook wel, die stimuleerden ook wel, die hadden wel zoiets van je moet wel minimaal havo gaan doen. Dus ik voelde me inderdaad wel anders, terwijl ik mezelf...'

I: En dan... Je mag de woorden eigenlijk niet zeggen, maar dommer of slimmer, zeg maar?

Respondent 38: 'Ja, ik voelde me wel dommer inderdaad.'

Geen blijvende effecten

Zoals benoemd gaven een aantal respondenten aan dat het schooladvies een negatieve invloed heeft gehad op hun zelfbeeld, voor een groot deel van de respondenten was dit slechts tijdelijk.

Respondent 25: 'Maar het is niet zo dat ik daar ooit nog mee bezig ben met het advies van de basisschool. Ik denk dat het dat geen invloed meer heeft.'

Er waren ook respondenten die aangaven kort na het schooladvies geen effect te hebben ervaren op hun zelfbeeld, en hier nu nog steeds geen invloed van te ondervinden. Sommige van deze respondenten gaven aan dat school over het algemeen niet veel invloed heeft gehad op hun zelfbeeld, zoals respondent 1: *'Eigenlijk heeft school nooit heel veel gedaan aan mijn zelfbeeld.'* Andere respondenten gaven aan dat zij wel een positieve of negatieve emotie voelden toen zij het schooladvies ontvingen, maar dat dit geen invloed heeft gehad op hun zelfbeeld op zowel de korte termijn als de lange termijn.

Van de respondenten die geen blijvende effecten hebben ervaren van hun schooladvies was meer dan de helft van het mannelijke geslacht. Er was geen duidelijk verschil te zien tussen de verschillende niveaus, zowel van de respondenten met een vmbo-advies als met een havo- of vwo-advies gaven een aantal respondenten aan geen blijvende effecten te hebben ervaren op hun zelfbeeld.

Faalangst/prestatiedruk

Er zijn ook respondenten die wel langetermijneffecten hebben ervaren van het schooladvies, dit gaat om een kleine groep respondenten (n=4). Zo zijn er een aantal respondenten die aangegeven last te hebben van een prestatiedruk of faalangst naar aanleiding van hun verkregen schooladvies. De respondent die aangaf een prestatiedruk te hebben ervaren, had een vwo-advies gekregen en ervoer een druk om aan dit advies te moeten voldoen. Zij ervoer dat zij vanwege haar vwo-advies aan de universiteit moest gaan

studeren omdat dit van haar verwacht werd, ondanks dat dit niet was wat zij graag wilde doen. Een andere respondent gaf aan dat zij door haar dubbele havo/vwo advies faalangst heeft ervaren. Zij wilde graag het vwo-niveau behalen en wilde daarom hoge cijfers behalen. Dit blijkt uit het volgende fragment:

I: En heb je het gevoel dat jouw schooladvies invloed heeft gehad op jouw zelfbeeld? Ik denk met name de uitleg er omheen misschien, wat je net al zei?

Respondent 10: Ja, zeker, uh, want wat ik dus heel erg had in de brugklas is dat ik heel erg last had van faalangst, omdat ik dus uh, nou het vwo wou halen, dan moest je dus aan bepaalde cijfereisen voldoen, en uh, nou wat er dus voor zorgde is dat ik in de brugklas gewoon zulke hoge cijfers wilde halen.

Een klein aantal respondenten (n=2) gaven aan dat hun schooladvies hen onzeker heeft gemaakt over hun capaciteiten en dat zij dit hebben meegenomen in hun verdere onderwijsloopbaan. Respondent 38 zei hierover het volgende: *'Ja, want jij vroeg natuurlijk of het mij onzeker heeft gemaakt maar ik denk wel nu is bij het hbo heb ik wel vaak gedacht van kan ik dit eigenlijk wel? Omdat ik natuurlijk een veel lager advies heb gekregen.'*

Van de respondenten die faalangst of een prestatiedruk hebben ervaren naar aanleiding van hun schooladvies was meer dan drie kwart van het vrouwelijke geslacht.

Discussie

Doormiddel van dit interviewonderzoek is getracht antwoord te geven op de vraag: Welke invloed hebben jongvolwassenen ervaren van het schooladvies op hun zelfbeeld en welke gevolgen hebben zij hiervan ervaren? Deze vraag was opgedeeld in de volgende deelvragen: Welke invloed hebben jongvolwassenen in groep 8 ervaren van hun schooladvies op hun zelfbeeld?

Welke invloed ervaren jongvolwassenen nu nog van hun schooladvies op hun zelfbeeld?

Welke verschillen bestaan er tussen leerlingen die een positieve of negatieve invloed van het schooladvies op hun zelfbeeld hebben ervaren?

Wanneer er wordt gekeken naar de resultaten, kan er geconcludeerd worden dat de ervaren invloed van schooladvies op het zelfbeeld van jongvolwassenen sterk verschilt per individu. Een aantal respondenten heeft geen invloed ervaren van hun schooladvies op hun zelfbeeld, voor anderen was het een bevestiging van hun zelfbeeld, voor sommigen had het een positieve invloed en voor een aantal een negatieve invloed. Respondenten met een hoger schooladvies (havo of hoger) lijken overwegend positieve invloeden van schooladvies op hun zelfbeeld te ervaren, terwijl respondenten met een lager advies (tl of lager) vaker negatieve invloeden hebben ervaren.

Daarnaast speelde de reactie van de omgeving, met name die van peers en ouders een belangrijke rol in hoe het schooladvies werd ervaren. Wanneer ouders negatief of teleurgesteld reageerden op het verkregen schooladvies van hun kind, had dit een negatief effect op het ervaren zelfbeeld van de respondent. Zij voelden zich hierdoor soms niet goed genoeg. Verder had het verkregen schooladvies van peers ook invloed op de ervaringen van het schooladvies van de respondenten. Wanneer de respondenten een lager advies kregen dan peers, voelden zij zich minder intelligent of zelfs minderwaardig.

Sommigen respondenten ervoeren geen blijvende effecten van hun schooladvies op hun zelfbeeld, terwijl andere aangaven nog steeds last te hebben van faalangst of prestatiedruk als gevolg van hun schooladvies. Dit ging in deze steekproef om een kleine groep (n=4). Opvallend was dat vrouwen vaker aangaven nog effecten te ondervinden van hun verkregen schooladvies dan mannen.

Interpretatie van onderzoeksresultaten

Zoals beschreven kan het zelfbeeld gedefinieerd worden als de perceptie van een persoon over zichzelf, gevormd door hun ervaringen en omgeving (Green et al., 2006). Het construct zelfbeeld kan worden opgedeeld in vier categorieën: Academisch zelfbeeld, sociaal zelfbeeld, emotioneel zelfbeeld en fysiek zelfbeeld (Marsh & Shavelson, 1985). Uit de analyse van de interviews blijkt dat de participanten geen onderscheid maakten in de verschillende categorieën van zelfbeeld. Zij leken zelfbeeld te zien als een overkoepelend begrip voor het beeld wat een persoon over zichzelf heeft. De antwoorden die de respondenten gaven met betrekking tot zelfbeeld vielen onder het academische, sociale en emotionele zelfbeeld. Het fysieke zelfbeeld kwam niet aanbod in de interviews.

Respondenten die een negatieve invloed hebben ervaren van hun schooladvies op hun zelfbeeld doelden hierbij vaak op het academisch zelfbeeld. Zij gaven zich aan zich minder intellectueel te voelen dan anderen en dit had op dat moment een negatieve invloed op hun zelfbeeld. Het sociale zelfbeeld kwam bij deze respondenten ook aanbod. Het sociale zelfbeeld heeft betrekking op relaties bijvoorbeeld met ouders en peers (Elbaum & Vaughn, 2001) en het gevoel van sociale waardering (Gentile, 2009). In de interviews kwam naar voren dat een aantal respondenten een negatieve invloed op hun zelfbeeld hebben ervaren doordat hun ouders negatief waren over hun verkregen schooladvies, of doordat peers een hoger schooladvies hadden gekregen dan zij zelf. Dit leidde bij een klein aantal respondenten

tot een gevoel van minderwaardigheid. Het emotionele zelfbeeld kwam ook bij een aantal respondenten aan bod. Zij gaven namelijk aan zich verdrietig te voelen en voelden zich niet competent genoeg. Respondenten die een negatieve invloed op hun zelfbeeld hebben ervaren, waren voornamelijk respondenten met een vmbo-advies. Dit kan mogelijk worden verklaard doordat havo en vwo door meerdere respondenten als de hogere niveaus werden gezien en vmbo daarmee wellicht als een lager niveau.

De respondenten die aangaven een positieve invloed te hebben ervaren van hun schooladvies op hun zelfbeeld leken hier vooral te doelen op het academische zelfbeeld. Zij voelden zich door hun verkregen schooladvies zelfverzekerder in hun academische capaciteiten. De respondenten die aangaven een positieve invloed te hebben ervaren waren voornamelijk respondenten die een havoadvies of hoger hadden gekregen. Mogelijk komt dit doordat een havoadvies of hoger in de samenleving wordt gezien als een hoog advies, zoals verscheidene respondenten benoemden.

Zoals besproken kwam uit eerder onderzoek met een kleine steekproef naar voren dat verschillende leerlingen nog lange tijd last hebben gehad van hun schooladvies en dat dit hun zelfvertrouwen heeft beschadigd (Van Gestel, 2021). Deze uitkomst kwam in deze huidige studie niet duidelijk naar voren. Wel was er een zeer klein aantal respondenten dat heeft aangegeven dat zij nog steeds effecten ervaarde van hun verkregen schooladvies. Dit uitte zich bij een aantal respondenten in faalangst, prestatiedruk of blijvende onzekerheid, dit waren voornamelijk vrouwen. Dat dit voornamelijk vrouwen zijn, komt overeen met de literatuur. Vrouwen vertonen namelijk gemiddeld meer faalangst dan mannen (Borgonovi & Han, 2020).

Twee respondenten voelden zich onzeker over hun capaciteiten naar aanleiding van hun schooladvies. Zij vroegen zich af of zij een hoger opleidingsniveau wel aan zouden kunnen. Dit zou kunnen wijzen op de self-fulfilling prophecy. Dit houdt in dat een leerling de

verwachtingen internaliseert die een leerkracht over hem of haar heeft en dat de leerling hier vervolgens naar gaat handelen (de Boer et al., 2010). Echter hebben deze respondenten wel een hbo-opleiding afgerond of zijn zij hier mee bezig. Dit zou er op kunnen duiden dat zij de verwachtingen van de leerkracht hun academische prestaties niet hebben laten beïnvloeden.

De impact die een positief zelfbeeld kan hebben op jongvolwassenen zoals het betrokken zijn bij activiteiten (Xu et al., 2018) of het ervaren van meer geluksgevoelens (Elfahh et al., 2010) kwamen in de interviews niet naar voren. De meeste respondenten gaven aan geen langdurige impact te hebben ervaren van hun schooladvies op hun zelfbeeld.

Zoals benoemd in de introductie is uit de literatuur gebleken dat het academische zelfbeeld een belangrijke voorspeller is voor de academische prestaties van een individu (Green et al., 2006). Deze impact is in deze huidige studie niet onderzocht en is mogelijk interessant voor vervolgonderzoek.

Beperkingen van het onderzoek

Hoewel dit onderzoek bestaande wetenschappelijke kennis verrijkt op het gebied van ervaringen van schooladvies, kent dit onderzoek ook een aantal beperkingen. Het doel van dit onderzoek was om kennis op te doen naar ervaringen die jongvolwassenen hebben op het gebied van hun schooladvies. Hiervoor zijn interviews afgenomen bij jongvolwassenen afkomstig uit de kenniskring van de bachelor studenten. Doordat de respondenten afkomstig zijn uit de kenniskring van de onderzoekers zijn de respondenten mogelijk niet representatief voor de werkelijke populatie. In Tabel 1 was te zien dat de steekproef niet helemaal een goede afspiegeling van deze verdeling uit 2014, er zaten in de steekproef relatief veel respondenten met een vwo-advies en relatief weinig met een vmbo-advies. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de bachelor studenten studeren aan de universiteit en de personen uit hun kenniskring mogelijk ook. Dat de respondenten afkomstig waren uit de kenniskring van de

studenten kan wel hebben bijgedragen aan de openheid van respondenten over hun gevoelens rondom het schooladvies, doordat zij zich vertrouwd voelden bij de interviewer. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is om een random steekproef te trekken en deze respondenten vervolgens te interviewen.

Doordat de interviews zijn afgenomen door zes verschillende bachelorstudenten zijn de interviews niet zo consistent als wanneer de interviews waren afgenomen door één persoon. Elke student hield zich aan de interviewleidraad, maar zij kregen de vrijheid om door te vragen wanneer zij dit nodig achtten. Wanneer iemand dit nodig acht is subjectief en daarmee afhankelijk van de student.

Een andere beperking van dit onderzoek is dat de interviews slechts door één student zijn geanalyseerd en gecodeerd voor het onderwerp zelfbeeld. De resultaten zijn bekeken vanuit het standpunt van de student. Deze student heeft mogelijke eigen vooroordelen en interpretaties van de beschikbare data. Hierdoor kunnen er subjectieve interpretaties worden gedaan, wat ten nadele kan zijn van de betrouwbaarheid van het onderzoek. Voor vervolgonderzoek is het wenselijk om data door meerdere personen te laten analyseren.

Een laatste beperking is dat de bevindingen betrekking hebben op jongvolwassenen tussen de 18- en 30 jaar oud, hierdoor zijn de bevindingen mogelijk niet te generaliseren naar kinderen die vandaag de dag hun schooladvies ontvangen. Daarnaast was het schooladvies van de respondenten voornamelijk gebaseerd op de eindtoets, terwijl er tegenwoordig gebruik wordt gemaakt van de doorstroomtoets.

Praktische en wetenschappelijke implicaties

Alhoewel we terughoudend moeten zijn bij het interpreteren bij de resultaten van het onderzoek is er doormiddel van de interviews wel relevante informatie verkregen voor de praktijk. Zoals benoemd in de introductie is er beperkte wetenschappelijke kennis beschikbaar over de invloed dat het schooladvies heeft op het zelfbeeld van jongvolwassenen. Dit

onderzoek heeft bijgedragen aan het vergroten van kennis op dat gebied. Uit de interviews kwam onder andere naar voren dat de ervaren invloed van schooladvies op het zelfbeeld van jongvolwassenen sterk verschilt per individu. Sommige jongvolwassenen hebben geen invloed ervaren, waar andere jongvolwassenen een negatieve invloed hadden ervaren waar zij blijvend effecten van hebben ondervonden, zoals faalangst. Het is daarom verstandig om in de praktijk mee te nemen dat schooladvies mogelijk invloed kan hebben op het ervaren zelfbeeld van leerlingen en dat er dus voorzichtigheid is geboden bij het geven van het schooladvies. Vervolgonderzoek is wenselijk om de wetenschappelijke kennis en daarmee kennis voor de praktijk te vergroten. Wanneer er meer bekend is over invloed die jongeren hebben ervaren van schooladvies op hun zelfbeeld, kan er worden gekeken of het anders vormgeven of het anders overbrengen van schooladvies kan bijdragen aan een positieve ervaren invloed.

Respondent 38 benoemde dat ze de leeftijd waarop leerlingen een schooladvies krijgen (12/13 jaar oud) een kwetsbare leeftijd is, omdat een individu dan net in de pubertijd komt. Zij gaf aan dat het schooladvies een paar jaar later geven, bijvoorbeeld op 16-jarige leeftijd het probleem niet zou verhelpen omdat jongeren op hun 16de nog steeds in de puberteit zitten. Literatuur bevestigt de uitspraak van respondent 38. In de puberteit hebben pubers te maken met psychosociale onrust door de vele veranderingen die er plaats vinden in hun lichaam, zowel fysiek als emotioneel (Tarazi-Sahab et al., 2021). Het is wenselijk dat leerkrachten deze veranderingen die een puber kan doormaken meenemen in de wijze waarop zij het schooladvies overbrengen en wellicht kan de leerlingen psychische begeleiding worden geboden.

Voor vervolgonderzoek is het mogelijk interessant om nog meer interviews af te nemen en deze specifieker te richten op de ervaren invloed van schooladvies op zelfbeeld. Hierdoor kan verder worden uitgewerkt op welk domein van zelfbeeld er vooral invloed

wordt ervaren, zo kan er onderzocht worden of het schooladvies meer invloed heeft op het academisch zelfbeeld of op het sociale zelfbeeld.

Bibliografie

- Boeije, H. R. (2002). A Purposeful approach to the Constant Comparative Method in the analysis of qualitative interviews. *Quality and Quantity*, 36, 391-409.
<https://rug.on.worldcat.org/oclc/5650309883>
- Borgonovi, F., & Han, S. (2020). Gender disparities in fear of failure among 15-year-old students: The role of gender inequality, the organisation of schooling and economic conditions. *Journal of Adolescence*, 86, 28-39.
<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.11.009>
- Braun, V., and Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2022a). *Mannen en vrouwen*. Centraal Bureau Voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/mannen-en-vrouwen#:~:text=Zie%20ook%20de%20bevolkingspiramide.,en%208%20845%20204%20vrouwen>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2022b, 17 oktober). *Steeds meer hoogopgeleiden in Nederland: wat voor beroep hebben ze?* Centraal Bureau Voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2022/steeds-meer-hoogopgeleiden-in-nederland-wat-voor-beroep-hebben-ze-?onpage=true#:~:text=Was%20in%201981%20nog%2011,tot%2075%2Djarigen%20in%202021>
- Douma, N. H., Warrens, M. J., Fleur, E., Dijks, M. A., & Korpershoek, H. (2022). Verschillen in percentages heroverwegingen tussen de eindtoetsen in groep 8. *Pedagogische Studiën*, 99(2). <https://pedagogischestudien.nl/article/view/13728>

- de Boer, H., Bosker, R. J., & van der Werf, M. P. C. (2010). Sustainability of teacher expectation bias effects on long-term student performance. *Journal of Educational Psychology, 102*(1), 168–179. <https://doi.org/10.1037/a0017289.supp>
- Dijks, M. A., Warrens, M. J., Fleur, E., Korpershoek, H., & Wichgers, I. J. M. (2020). The predictive power of track recommendations in Dutch secondary education. *Pedagogische Studiën, 97*(4).
- Elbaum, B., & Vaughn, S. (2001). School-based Interventions to Enhance the Self-Concept of Students with Learning Disabilities: A Meta-Analysis. *In Elementary School Journal, 101*(3), 303–329.
- Elfhah, K., Tunelius, P., & Rasmussen, F. (2010). Self-Esteem links in families with 12-year-old children and in separated spouses. *The Journal of Psychology, 144* (4), 341-359.
- Farrington, C. A., Roderick, M., Allensworth, E., Nagaoka, J., Keyes, T. S., Johnson, D. W., & Beechum, N. O. (2012). Teaching adolescents to become learners: The role of noncognitive factors in shaping school Performance--A critical literature review. *In Consortium on Chicago School Research.*
- Gentile, B., Grabe, S., Dolan-Pascoe, B., Twenge, J. M., Wells, B. E., & Maitino, A. (2009). Gender Differences in Domain-Specific Self-Esteem: A Meta-Analysis. *Review of General Psychology, 13*(1), 34-45. <https://doi.org/10.1037/a0013689>
- Green, J., Nelson, G., Martin, A. J., & Marsh, H. (2006). The causal ordering of self-concept and academic motivation and its effect on academic achievement. *International Education Journal, 7*(4), 534–546.
- Groenewoud, A. (2024). *Ouders staan met rug tegen de muur bij discriminerende schooladviezen*. Nu.nl. <https://www.nu.nl/binnenland/6297457/ouders-staan-met-rug-tegen-de-muur-bij-discriminerende-schooladviezen.html>
- Hartgers, M., Traag, T., & Wielenga, L. (2021, 12 april). *De schooladviezen in groep 8:*

verschillen tussen groepen leerlingen. Centraal Bureau Voor de Statistiek.

[https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-](https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/de-schooladviezen-in-groep-8-verschillen-tussen-leerlingen?onepage=true)

[trends/2021/de-schooladviezen-in-groep-8-verschillen-tussen-l](https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/de-schooladviezen-in-groep-8-verschillen-tussen-leerlingen?onepage=true)

[eerlingen?onepage=true](https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/de-schooladviezen-in-groep-8-verschillen-tussen-leerlingen?onepage=true)

Janssen, L., Huitsing, G., ter Beek, B., & Timmermans, A. (2021). Gelijke kansen voor leerlingen met lager opgeleide ouders bij de overgang naar het voortgezet onderwijs?

Onderzoek naar schoolloopbanen en perspectieven van beslissers. *Mens & Maatschappij*, 96(1), 7-30. <https://doi.org/10.5117/MEM2021.1.002.JANS>

Lenhard, W., & Schröppel, D. (2014). Prediction of academic performance prior to intersections within a multi-tiered school system. *Educational Research and Evaluation*, 20(6), 454–468. <https://doi.org/10.1080/13803611.2014.975136>

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.

Marsh, H. W., & Shavelson, R. (1985). Self-concept: its multifaceted, hierarchical structure. *Educational Psychologist*, 20(3), 107–123.

Ministerie van Algemene Zaken. (2024, 25 januari). *Eindtoets basisschool wordt doorstroomtoets*. Schooladvies en Doorstroomtoets Basisschool | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/schooladvies-en-doorstroomtoets-basisschool/wetsvoorstel-doorstroomtoetsen-po#:~:text=Vanaf%20schooljaar%202023%2D2024%20is,vanaf%20eind%20januari%20een%20doorstroomtoets.>

Ministerie van Algemene Zaken. (2024, 26 januari). *Schooladvies toelating voortgezet onderwijs*. Schooladvies en Doorstroomtoets Basisschool | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/schooladvies-en-doorstroomtoets-basisschool/toelating-voortgezet-onderwijs-gebaseerd-op-definitief-schooladvies>

- NJi. (2023, 13 februari). *Cijfers over jeugd met een migratieachtergrond* | Nederlands Jeugdinstituut. <https://www.nji.nl/cijfers/jeugd-met-een-migratieachtergrond#:~:text=Op%201%20januari%202022%20heeft,bijna%2029%20procent%20een%20migratieachtergrond>
- NPO Radio 1. (2024, 16 januari). *Stand.nl: Het schooladvies moet op de schop*. <https://www.nporadio1.nl/fragmenten/spraakmakers/71ba176b-03d5-4dac-81ce-b599afc7a40a/2024-01-16-standnl-het-schooladvies-moet-op-de-schop>
- Pinxten, M., De Fraine, B., Van Damme, J., & D'Haenens, E. (2010). causal ordering of academic self-Concept and achievement: Effects of type of achievement measure. *British Journal of Educational Psychology*, *80*(4), 689–709. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1348/000709910X493071>
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research. *Qualitative Research in Psychology*, *6*(4), 346-347. <https://doi.org/10.1080/14780880903340091>
- Tarazi-Sahab, L., El Hussein, M., & Moro, M. R. (2021). Case Report: When does puberty become traumatic? *Frontiers in Psychiatry*, *12*, 480852. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.480852>
- Van Gestel, A. (2021). *Het schooladvies: een stempel voor het leven?* [Masterscriptie].
- Wilson, C. (2014). Semi-Structured Interviews. *Interview techniques for UX practitioners*, 23–41. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-410393-1.00002-8>
- Xu, Q., Li, S., & Yang, L. (2018). Perceived social support and mental health for college students in mainland China: The mediating effects of self-concept. *Psychology, Health & Medicine*, *24*(5), 595–604. <https://doi.org/10.1080/13548506.2018.1549744>

Bijlage 1: Interviewleidraad

Introductie

Voorstellen

Ik heb een consentformulier bij me. Hierin staan de afspraken die we maken voor het interview, en dat je hier toestemming voor geeft. Ik zal de regels even kort doorspreken, en daarna heb je nog even de tijd om het formulier door te lezen en te tekenen.

Het interview gaat dus om jouw ervaringen met en meningen over het schooladvies, dus vertel vooral wat jij vindt en denkt. Deelname is vrijwillig, dus je mag natuurlijk ook altijd stoppen met het interview of even vragen om een pauze. Als iets wat ik zeg of vraag onduidelijk is mag je het natuurlijk ook altijd aangeven.

De resultaten van het interview worden anoniem verwerkt, en je antwoorden zullen dus niet terug te herleiden zijn naar jou. Tijdens het interview hoef je je naam of andere namen niet te noemen, maar dit mag wel: ik zorg hoe dan ook dat dit uiteindelijk anoniem wordt verwerkt.

Ik zal straks wat aantekeningen maken van het interview, en ik neem het geluid van het interview op, zodat ik dat later kan uitschrijven/transcriberen. Wij zullen dan werken met die transcripten. Ben je hier allemaal mee akkoord? Ik ga straks op de opname nog even vragen of je oké bent met opname, zodat dit zowel op de opname als op papier staat vastgelegd.

Start opname

Ik heb net de opname gestart, dus ik zou nog een keer willen checken of je het goed vindt dat het interview wordt opgenomen?

Zou je jezelf voor willen stellen?

Achtergrondinformatie

- Gender
- Leeftijd
- Etnisch-culturele achtergrond
- Hoogst afgeronde Opleidingsniveau
- Hoogst afgeronde Opleidingsniveau ouders
- Werk/studie

Schooladvies (toen)

Dan wil ik het nu graag hebben over het schooladvies, en specifiek hoe je dat toen hebt ervaren.

Kun je vertellen over wat je nog weet over hoe het ging toen jij in groep 8 zat rondom de procedure van het schooladvies? Kun je vertellen hoe dat voor jou was en ging? (wie was erbij, hoe, waar etc.)

Welk advies dacht je dat je zou krijgen?

Welk schooladvies kreeg je? Was dit advies anders dan een evt. toetsadvies?

Welke uitleg kreeg je daarbij?

Hoe voelde je je bij het advies en de uitleg?

Hoe voelde je je ten opzichte van de rest van de klas?

Had je toen het gevoel dat het advies paste bij jou?

Identiteit advies

Dan wil ik nu wat vragen stellen over hoe het advies voor jou voelde en wat het voor jouw gevoel over jou zei.

Had je toen het gevoel dat het advies iets zei over jou als persoon? Bijvoorbeeld dat er een soort label/groepje/identiteit hoorde bij het advies?

Als ja: Wat voor label was dat, en wat voor kenmerken horen daarbij?

Maakte dat label/groepje jou anders dan de anderen in de klas?

Maakte het jou anders dan anderen in je sociale omgeving, bijvoorbeeld je familie?

Had je het gevoel dat het label bij jou paste?

Heb je het gevoel dat je schooladvies invloed heeft gehad op je zelfbeeld? Op welke manier?

Onderwijservaring

Dan wil ik nu wat vragen over het onderwijs wat je daarna hebt gevolgd.

Kun je me vertellen over je 'onderwijsloopbaan', dus eigenlijk hoe al het onderwijs wat je hebt gevolgd daarna is gegaan?

Wat is op dit moment je hoogst afgeronde opleiding? Waar ben je op dit moment mee bezig (werk/studie/anders)?

Zijn er qua werk en studie nog doelen die je wil bereiken?

Heb je het idee dat jouw schooladvies hier invloed op heeft gehad? Op welke manier?

Hoe voelde je je bij je onderwijservaringen/loopbaan in relatie tot het advies?

Ervaring schooladvies (nu)

Dan wil ik het nu nog even hebben over hoe je nu terugkijkt op het schooladvies.

Hoe voel je je nu over het schooladvies?

Op basis van welke informatie denk je dat jouw schooladvies is samengesteld?

Welke factoren denk je dat van invloed zijn geweest op jouw advies?

- Heb jij het gevoel dat jouw gender invloed heeft gehad op jouw schooladvies?
- Heb je het gevoel dat jouw etnisch-culturele achtergrond invloed heeft gehad op jouw schooladvies?
- Heb je het gevoel dat de sociaal-economische status van je gezin, dus het opleidingsniveau van je ouders, het inkomen van je gezin en dat soort dingen, invloed heeft gehad op jouw schooladvies?

Heb je nu het gevoel dat het advies passend was voor jou?

Heb jij jouw schooladvies en dat van anderen ervaren als eerlijk en passend? Zag je daarin een verschil tussen jou en andere leerlingen?

Op welke informatie vind jij dat het schooladvies gebaseerd zou moeten zijn?

Wat vind je van de leeftijd waarop een kind nu schooladvies krijgt (11-13)? Op welke leeftijd zou jij een schooladvies willen hebben gekregen?

Hoe zou jij zelf het schooladvies inrichten?

Had jij (niet alleen zelf, maar bijvoorbeeld ook als docent of ouder) iets anders gedaan/Had je gewild dat er iets anders was gegaan rondom het schooladvies?

Hoe voel je je nu bij het 'label' van toen?

- nog iets toe te voegen/vertellen/iets onbesproken gebleven?

Bijlage 2: Codetabel

Thema	Codes	Beschrijving
Ervaren invloed op zelfbeeld	Geen invloed, bevestiging, zelfvertrouwen/positief, negatief, ben ik wel goed genoeg?	Respondenten ervaren verschillende invloeden van hun schooladvies op hun zelfbeeld.
Slim/dom voelen	Vanaf havo is slim, slim voelen, anderen zijn minder slim, anderen zijn slimmer, niet slim genoeg.	Respondenten gaven aan zich door hun verkregen schooladvies slimmer of dommer te voelen.
Verwachtingen/discrepantie	Lager dan verwacht en daardoor teleurgesteld, lager dan verwacht en daardoor doelen niet halen, dacht dat ik het kon maar schijnbaar niet.	Respondenten gaven aan verwachtingen te hebben voorafgaand aan het schooladvies en hun verkregen schooladvies sloot hier niet op aan.
Ervaren invloed van omgeving	Familie, klasgenoten hadden hoger, Vrienden hadden hoger, Jaloers.	Respondenten gaven aan invloed te hebben ervaren van hun omgeving op de ervaren invloed van schooladvies op hun zelfbeeld.
Geen blijvende effecten	Toen wel invloed maar nu niet meer, helemaal geen effect.	Respondenten gaven aan blijvende effecten te ondervinden van hun verkregen schooladvies.
Faalangst/prestatiedruk	Onzeker over kunnen, prestatiedruk door hoog advies, faalangst door dubbeladvies, bewijsdrang door lager advies.	Respondenten gaven aan op langere termijn invloed te hebben ervaren van hun schooladvies op hun zelfbeeld. Dit uitte zich in faalangst of prestatiedruk.